

STATUTUL CALFELOR DE ȘELARI DIN SIBIU DIN ANUL 1764

Dorin-Ioan RUS

DIE ARTIKELN DER GESELLENBRUDERSCHAFT DER SATTLERZUNFT ZU HERMANNSTADT AUS DEM JAHRE 1764

Zusammenfassung

Der Verfasser stellt uns zuerst einige Angaben über die Geschichte dieses Handwerks in Siebenbürgen vor. Er leistet dannach eine kurze Präsentation der Hermannstädter Gesellenbruderschaft, daraus konnte man verstehen wie diese Organisation eingerichtet war. Die Urkunde aus dem Jahre 1764 wurde in der rumänischen Sprache übersetzt.

Șelăritul este un meșteșug care face parte din marea ramura a meșteșugului prelucrării pieilor. În Transilvania, meșteșugul șelăritului și al curelăritului s-au dezvoltat împreună, ca ramuri ale meșteșugului prelucrării pieilor, fără a se contopi unul cu altul¹. În secolul al XV-lea s-au organizat în bresle independente în unele orașe sau într-o singură breaslă, în altele. Așa de exemplu, aflăm de existența la Bistrița, la 1465, a două turnuri de apărare, unul aparținător șelarilor și celălalt curelarilor². Aceasta este o dovadă a abundenței de materii prime din zona Bistriței. La Cluj, în anul 1453, sunt menționați 15 curelari germani și 5 șelari maghiari. La 1484, în același oraș, șelarii, curelarii, arcarii, săbierii, scutarii și săgetarii își reorganizează breasla³.

Cele mai importante orașe în care s-a dezvoltat acest meșteșug au fost Sibiul și Brașovul. Acest lucru se datorează nevoilor locale, abundenței de materii prime în zonele celor două orașe, dar și cererilor din cele două țări române de peste munți.

Curelarii și șelarii apar menționați documentar în majoritatea orașelor transilvănene, fie ca meșteri izolați, fie organizați în bresle. La 1507 sunt menționați șelarii și mai apoi curelarii din Mediaș⁴, la 9 octombrie 1510 sunt reconfirmate statutele șelarilor din Sighișoara⁵; la 1513 sunt amintiți șelarii și curelarii din Târgu-Mureș⁶. La 1520 șelarii din Bistrița obțin un privilegiu de obținere a materiei prime și de desfacere a produselor⁷.

La 1553, voievodul Moldovei, Alexandru Lăpușeanu comandă 4000 de cingători de la Brașov, ceea ce demonstrează faptul că brașovenii aveau o producție destul de mare⁸. Domeniul lor de activitate a fost adeseori încălcat de către tăbăcari, ceea ce a prilejuit numeroase procese care și-au aflat rezolvarea doar în fața instanțelor Universității Săsești.

Pentru a se pune la adăpost de concurența nebreslă sau a altor bresle înrudite, șelarii și curelarii se organizează în bresle independente în orașele mari: astfel, îi găsim pe șelari la 1502 ca breaslă independentă la Sibiu, la 1510 la Sighișoara, la 21 noiembrie 1521 la Cluj⁹, în 1615 la Târgu-Mureș¹⁰.

Statutele calfelor sibiene de la 1764 ne oferă imagine fidelă referitoare la viața și modul de organizare a calfelor de șelari din secolul al XVIII-lea.

¹ A magyar kézművesipar története, volum colectiv, Budapesta 2005, p. 159, 203.

² E. CSALLNER, *Denkwürdigkeiten aus dem Nösnergau*, Bistrița, 1941, p. 26.

³ G. GÜNDISCH, Herta GÜNDISCH, K. GÜNDISCH, G. NUSSBÄCHER, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol 7, București, 1991, p. 374-376, doc. Nr. 4577; S. GOLDENBERG, *Clujul în secolul al XVI-lea*, p. 135;

⁴ Șt. PASCU, *Meșteșugurile în Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București 1954, p. 137.

⁵ G. NUSSBÄCHER, *Documente privind meșteșugurile din Sighișoara. Catalog de documente 1376-1598*, Brașov, 1998, p. 26-27, doc. nr. 34.

⁶ BÓNIS Johanna, *Colecția lăzilor de breaslă a Muzeului de Istorie din Târgu-Mureș*, în *Marisia*, vol. XXVII, Târgu-Mureș, 2003, p. 97, nota 28.

⁷ O. DAHINTEN, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln, Wien, 1988, p. 450.

⁸ Șt. PASCU, *op.cit.*, p. 138.

⁹ S. GOLDENBERG, *Clujul în secolul al XVI-lea*, p. 134-135.

¹⁰ BÓNIS Johanna, *op.cit.*, p. 97, nota 28; Idem, *A marósvásárhelyi céhek tárgyi emlékei*, în *A marósvásárhely történetéből*, Târgu-Mureș, 1999, p. 129-131.

Statutele breslei sibiene au fost confirmate la cererea meșterilor șelari din pomenitul oraș, fiind adaptate noilor timpuri, și cuprind 31 de articole¹¹. Statutele Frățietății calfelor de șelari din Sibiu de la 1764, sunt copiate din statutele breslei confirmate la Viena de către împărăteasa Maria Theresa la 22 februarie 1762. Acestea, copiate deci, doi ani mai târziu, cuprind 15 articole, redactate în limba germană cu litere gotice cursive, pe 6 file. Toate filele sunt scrise pe ambele părți, ocupând astfel 11 pagini. Fiecare pagină este ornată cu motive florale dispuse în partea exterioară a chenarului în cadrul căreia este redat textul. Filele sunt cuprinse într-un registru de piele de culoare maro (vezi foto); pe prima copertă este inscripționat textul în limba germană cu litere majuscule latine, pe 5 rânduri: ARTICUL / EINER EHRSAMEN / SATTLER GESELLEN / BRUDERSCHAFT/ 1764 (Traducere: Articolele unei cinstite Frățietăți a calfelor de șelari, 1764).

Pe prima pagină se enunță conținutul registrului, adică faptul că avem de-a face cu o copie a articolelor din statutul de breaslă referitoare la drepturile și obligațiile calfelor. Pe ultima filă sunt redată numele maiștrilor și calfelor care semnează acest act, precum și amprenta sigiliului breslei dela 1764. Aceasta are formă rotundă, având în câmp redată o șea din piele, așezată orizontal, deasupra o plantă cu trei frunze, redată foarte schematic, îndreptată cu vârful în jos, iar dedesubt, anul 1764. Textul inscripției apate în afara câmpului sigilar, este redactat în limba germană cu litere latine majuscule: SATTLERZECH SIGEL ♣ IN HERRMANNSTADT ♣ (*Sigiliul breslei șelarilor din Sibiu*). Între cuvintele „Sigel” și „in”, ca și între „Herrmannstadt” și „Sattlerzech”, apar două motive vegetale, asemănătoare trifoiului. Între câmpul sigilar și inscripție apar redată în partea superioară și în cea inferioară frunze de acant, ele fiind unite de cele două părți, pe arcurile de cerc, de motive ornamentale geometrice formate din linii ondulate. De remarcat dublarea literei „R” din „Herrmannstadt”.

Frățietatea era o organizație a calfelor, în scopul întrajutorării și protejării intereselor comune a acestora. Aderarea la organizație se făcea pe bază de voluntariat, în urma depunerii unei anumite taxe. Organizația se subordona breslei mamă. În statutele Frățietății șelarilor din Sibiu sunt stabilite regulile de admitere a calfelor în asociație, precum și modul lor de comportament în interiorul breslei și în oraș, în locurile publice și în biserică, de într-ajutorare în toate împrejurările. Admiterea în Frățietatea sibiană se făcea după ce calfa a fost admisă în breaslă și numai după ce conducătorii acesteia și-au dat acordul. Înscrierea se petrecea după ce calfa plătise taxele aferente, care erau de 2 craițari pentru cei din Sibiu, și 4 craițari pentru calfele provenite din apara orașului, în cazul în care au obținut de lucru¹².

Orice calfă nou sosită în oraș trebuie să se prezinte la adăpostul calfelor după care așteaptă ca una din calfele locale sau maistrul tânăr să-i găsească de lucru. În cazul în care are o scrisoare de eliberare, se poate prezenta cu aceasta la maistrul care l-a cerut, iar dacă calfa este din localitate, atunci poate să se prezinte la oricare alt maistru¹³.

Calfa nu are dreptul să aștepte să-i fie căutat un loc de muncă, în caz contrar este amendat cu două săptămâni de lucru¹⁴; în cazul în care a lucrat la un cârpaci, va lucra gratuit la breaslă, ca pedeapsă, atâta timp cât a stat la acela¹⁵; dacă a lucrat la un maistru de breaslă mai înainte, atunci trebuie să aducă salutul aceluia¹⁶. Lucrul calfelor la maiștii din Valahia sau Modova se pedepsește ca și în cazul lucrului la cârpacii din Transilvania¹⁷.

Dacă nu primește de lucru, calfa va obține din partea Frățietății – sau, în cazul lipsei acesteia, a breslei – 18 craițari pentru continuarea drumului, precum și adăpost pe timpul nopții din partea unui maistru¹⁸. Dacă o calfă primește de lucru și intră în atelierul maistrului atunci el trebuie să acorde ajutor celorlalte calfe¹⁹; în cazul în care este angajată și plătită cu săptămâna, va lucra gratuit la maistru timp de 14 zile, dar dacă este eliberat înainte de încheierea celor două săptămâni, atunci maistrul este obligat să-i plătească această perioadă de lucru²⁰. Calfa eliberată și plecată din Sibiu nu trebuie fie reprimată în oraș decât după 3 luni; în cazul revenirii înainte de cele 3 luni, va lucra gratuit pentru breaslă până la încheierea trimestrului²¹. Calfa nou venită trebuie să se intereseze de cadouri pentru ceilalți membri ai Frățietății²².

¹¹ *Hermannstädter Sattlerzunft Articul*, 1762, la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Sibiu, fond ZU.I, 430, inv. 32.

¹² *Articul einer ehrsamten Sattler Gesellenbruderschaft*, 1764, la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Sibiu, fond ZU I 433, Articolul 6, fila 3/v (în continuare, *Articul einer...*, p.)

¹³ *Ibidem*, Articolul 1, fila 2.

¹⁴ *Ibidem*, Articolul 2, fila 2-2/v.

¹⁵ *Ibidem*, Articolele 2 și 13, filele 2-2/v și 5-5/v.

¹⁶ *Ibidem*, Articolul 2, fila 2-2/v.

¹⁷ *Ibidem*, Articolul 13, fila 5-5/v.

¹⁸ *Ibidem*, Articolul 3, fila 2/v..

¹⁹ *Ibidem*, Articolul 4, fila 2/v-3.

²⁰ *Ibidem*, Articolul 4, fila 2/v-3.

²¹ *Ibidem*, Articolul 12, fila 5.

Durata zilei de muncă a calfelor de șelari este de 12 ore, iarna de la ora 6 la ora 18, vara de la ora 5 la ora 17²³. Munca se face de obicei la lumină naturală. Iluminarea artificială se face în perioada cuprinsă între Sf. Mihail (29 septembrie) și ultimele zile din martie²⁴. Calfei nu-i este permis să execute alte lucrări, decât cele acordate de maistru²⁵. Durata de angajare a calfei în breaslă este de patru săptămâni²⁶.

Calfele nu au voie să-și părăsească locul de muncă, numai în cazul în care caută de lucru unei calfe nou-venite²⁷. Ea este obligată să înnopteze la adăpost sau la maistrul la care a fost repartizată²⁸; înnoptarea la străini sau în locuri rău-famate este amendată cu 4 săptămâni de muncă²⁹.

Frățietatea se mai îngrijește și de comportamentul și îmbrăcămintea calfelor. Cel care face altfel, este amendat. Ea nu admite nici un fel de protecție, toți sunt egali în fața legii breslei și a regulilor Frățietății. Disciplina este strictă, controlul sever³⁰. Calfele nu au voie să se comporte necivilizat în locuri publice sau să se afle în compania persoanelor care nu se bucură de un bun renume în cadrul comunității locale. În caz contrar, va primi o amendă de două săptămâni de lucru³¹. Ele trebuie să se comporte în așa fel încât să nu lezeze în nici un fel imaginea breslei în interiorul și în afara instituției și a localității. Nimeni nu trebuie să se comporte necivilizat, să blesteme, să se jure, să înjure, să bea peste măsură³². Comportamentul inadecvat, pe stradă sau în societate, frecventarea locurilor rău-famate, duce la pătarea nu doar a imaginii individuale, ci și a Frățietății, și, mai grav, a breslei³³. Cel care lezează astfel imaginea breslei, va fi aspru pedepsit. Insultele, calomniile, amenințările, luptele și rănirile sunt de asemenea aspru pedepsite. La fel, abuzul de mâncare sau surprinderea calfelor în stare de ebrietate. Frățietatea caută să-și educe membrii, nu doar pentru a deveni buni muncitori, ci și buni oameni. Ea impune păzirea de orice fel de vicii. Educația impusă de breaslă prin intermediul Frățietății este una profund creștină, venind în completarea celei primite acasă sau efectuate prin intermediul Bisericii.

Într-ajutorarea este o altă caracteristică a spiritului de breaslă³⁴. Ei trebuiau să-și demonstreze colegialitatea cu orice prilej, ca și iubirea față de aproapele, ei fiind deci fideli principiilor creștine fundamentale. Astfel, calfele din Frățietate erau obligate să-și ajute semenii bolnavi, mai ales că unii din aceștia nu aparțineau localității, ci se aflau aici doar pentru învățătură. Prin statut, calfele sunt obligate să-și îngrijească frații aflați în suferință. Îngrijirea bolnavilor se făcea prin rotație. Calfele se preocupă și de îngrijirea confrăților aflați în neputință³⁵ fizică sau financiară. Statutul prevede acordarea de împrumuturi de la maiștri, cu condiția ca suma împrumutată să fie returnată în decursul celor 4 săptămâni de lucru³⁶. Calfa străină aflată în suferință fizică este ajutată de către Frățietate până la însănătoșire³⁷.

Participarea la liturghie este obligatorie. Frățietatea se îngrijea de educația spirituală a calfelor, fiind conștientă de rolul impactului dumnezeirii asupra omului³⁸. Ei sunt conștienți de asemenea că învățătura bisericească duminicală nu este inutilă, combinarea forței Cuvântului Divin cu cea a autorității umane având un mare impact asupra tinerilor. Aceasta este încă o dovadă a preocupărilor și funcțiilor religioase ale breslei³⁹. Întârzierile sunt amendate, iar cei bolnavi sau plecați trebuie să anunțe motivul neparticipării la săvârșirea actului religios; în caz contrar, ei sunt pasibili de pedeapsă. Neparticiparea la liturghia duminicală este amendată cu 4 săptămâni de lucru⁴⁰. Lada este deschisă doar cu permisiunea starostelui de breaslă, iar în timpul deschiderii ei toți trebuie să se comporte cuviincios; în fața lăzii deschise sunt judecați cei vinovați, comentariile ulterioare fiind nu doar inutile, dar pot fi și amendate aspru. În ea sunt păstrate actele și banii

²² *Ibidem*, Articolul 6, fila 3-3/v.

²³ *Ibidem*, Articolul 10, fila 4/v-5.

²⁴ *Ibidem*, Articolul 10, fila 4/v-5.

²⁵ *Ibidem*, Articolul 10, fila 4/v-5.

²⁶ *Ibidem*, Articolele 6 și 8, filele 3-3/v și 4-4/v.

²⁷ *Ibidem*, Articolul 9, fila 4/v.

²⁸ *Ibidem*, Articolul 9, fila 4/v.

²⁹ *Ibidem*, Articolul 9 fila 4/v.

³⁰ R. Rösler, *Beitrag zur Geschichte des Zunftwesens. Alteres Zunftwesen in Hermannstadt bis zum Jahre 1526*, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, N.F. Bd. 38, Hermannstadt, 1912, p. 507.

³¹ *Articul einer...*, Articolul 8, fila 4-4/v.

³² *Ibidem*.

³³ H. HOFFMANN, *Aus dem Zunftleben Siebenbürgens*, IV, în *Volk und Kultur*, Bukarest, nr. 31/1979, p. 51-52; D.-I.RUS, *Breasla cizmarilor din Reghinul Săsesc*, Cluj-Napoca, 2004, p. 88; *A magyar kézművesipar...*, p. 134.

³⁴ R. RÖSLER, *op.cit.*, p. 519.

³⁵ *Articul einer...*, Articolul 7, fila 3/v-4.

³⁶ *Ibidem*, Articolul 8 fila 4-4/v..

³⁷ *Ibidem*, Articolul 11, fila 5.

³⁸ R. RÖSLER, *op.cit.*, p.532.

³⁹ D.-I. RUS, *Alegerea sfinților patroni ai unor bresle din Transilvania. I*, în *Marisia – Studii de etnografie*, vol. XXVI, Târgu-Mureș, 2000, p. 167;

⁴⁰ *Articul einer...*, 1764, Articolul 9, fila 4/v.

intrați în visteria frățietății pe diferite căi. Banii nu pot fi folosiți decât în caz de necesitate (îngrijirea calfelor bolnave, ajutorarea celor aflați în situație dificilă). Contabilitatea lor este predată anual breslei⁴¹.

Articolele Frățietății trebuiesc citite la trimestrial, pentru a fi bine învățate de către calfe. Obligația aceasta revine Părintelui calfelor, sau starostelui tânăr. Calfele sunt obligate să respecte toate articolele statutului citit tot la patru săptămâni de către conducerea breslei⁴². Ele trebuie să-și asculte maestrul și să-și îndeplinească munca acordată de acesta⁴³. Pe timpul șederii sale în Sibiu, calfa este îndatorată a prezenta în fața lăzii deschise orice neregulă în ceea ce privește comportamentul calfelor față de onoarea și demnitatea breslei⁴⁴.

Articolele Frățietății au fost întocmite de către conducerea breslei. Statutul asociației de calfe demonstrează grija pe care o purtau cei din conducere tinerilor învățăcei, de a-i educa în spiritul creștin pentru a deveni buni breslași și oameni adevărați.

---

⁴¹ *Ibidem*, Articolul 7, fila 3/v-4.

⁴² *Ibidem*, Articolul 15, fila 5/v.

⁴³ Șt. PASCU, *Meșteșugurile*, p. 271; H. HOFFMANN, *op.cit., loc.cit.*, p. 51-52, 57; D.-I. RUS, *Breasla pălărierilor din Reghinul Săsesc*, Târgu Mureș, 2005, p. 54; *A magyar kézművesipar*, p. 135-136; *Articul einer*, Articolul 10, fila 4/v-5.

⁴⁴ *Articul einer*, Articolul 6 fila 3-3/v.